

ИСТОРИЈА ЗУБНОГ ЛЕКАРСТВА У СРБИЈИ

Милош Ђ. Поповић

Здрави¹ и леви зуби у нашем народу веома се цене и пореде са низом бисера. Али као и код других народа, и у нашем су народу у погледу лечења владале многе празноверице. Постоји на пр. веровање да у старости могу да никну и трећи зуби. Кад се детету извади зуб, верује народ да га треба бацити псу, да га поједе, како би му зуби били јаки као и у пса. Исто тако кад се извади зуб треба га бацити преко главе и рећи: „На ти врана коштан зуб, дај ти мени гвозден зуб“. Или бацивши зуб рећи: „С тобом све зло“. У бајкама се помиње опака гвоздензуба, а у народу се верује да зубе нагризају црви и да их треба вадити, јер су они узрок зубобољи. То обично врше врачаре – циганке помоћу трске – пошто су пре тога узеле црв у уста². Исто тако врши се вађење црва из гуше и ушију. Пелагић у свом Народном учитељу описује целу процедуру како се ваде црви из зуба, у шта је и сам веровао. Он препоручује следеће: „Нађи бунике стабло са чауром, па онда донеси пуну шерпу вреле воде и жара – жеравице на лопати, метни једно поред другог на понизак сто. Болесник треба да седне тако, да оба суда стоје близу под устима и да се огрне добро одозго преко главе са неким огртачем, тако да је покривен до тла. Тада нека сипа на жар семе од бунике и држи отворена уста наднесена над водом. Под покривачем треба остати догод се трпети може. Семке из уста нека теку у шерпењу. Кад се покривач дигне може сваки у води видети животињице налик на мале кончиће. Тиме се спасава од даљњег једења зуба и црвића. То је лако и јефтино.“

Многи народни лекови и савети исто се налазе у Народном учитељу Пелагића (ст. 120). По њему „зубобоља долази од нагле прехладе, назеба, нечистоће, од врло хладног пића и врућег јела, од

¹ Поглавље из рукописа „Историја зубног лекарства од прачовека до Др. Фошара“ који се чува у Музеју науке и технике – Одељење Музеј СЛД; Т:180.213.86. Овај рукопис је настао после 1948. године – прим. уредника.

² Веровање да црви изазивају зубни квар потиче још од Асировавилонаца. – примедба уредника.

употребе белила и руменила, од прекомерне полне љубави! Од заразе сифилиса, од употребе отровних лекова“. Да човек одржи зубе и њихово здравље треба пре свега да се реченог чува. Као добро средство препоручује испирање уста одваром од траве рутице и жалфије. Дobar је прашак за зубе од ђумура (угља) од винове лозе или липовог дрвета. Сваке недеље с тим зубе истрљати. Зубобољу лечи: облога на образ од наквашене крпе замочене у љуту ракију посуту алевом паприком, држати три сата. Или помешати сирће и со и с тим испирати уста, или раствор нишадора и соли у љутој ракији и испирати уста. За шупаљ зуб, узми једно парче каучука, загреј га на свећи све док не омекша и стави га у шупаљ зуб. Бол ће одмах престати. Или надимити изгорелу хартију на кашици, скинути гар са ватом и ставити то у зуб. Противу скорбута препоручује кисео купус и лимун (и тачно описује знаке скорбута). Задах на уста држи да долази од покварене крви. Препоручује расол или будинску воду помешану са сурутком, или стипсу и сирће. Код отеченог образа препоручује облоге од першуна и зејтина. Између осталих лекова још препоручује облоге од першуна и зејтина. Између осталих лекова још препоручује љуту ракију, бибер, канфор, нишадор (амонијум хлорид).

У Душановом законнику казна је била зуб за зуб.

У споменицима о лекарима које су у средњем веку позивали наши владари и великаши, обично из Италије и Дубровника, нисмо нашли помена да ли се који од тих лекара бавио и лечењем зуба. Свакако народ се лечио од зубобоље народним лековима, а вађењем зуба бавили су се сви они који су имали кљешта као ковачи у првом реду и бербери. За време Турака хећими и хоце давали су разне записе и амајлије као лек од зубобоље. Где год је било бербера они су вадили зубе кљештима или кључем – при су се дешавале и тешке повреде меких делова – па чак и преломи виличних костију, као и тешке инфекције. Бербери су се бавили и пуштањем крви пијавицама и вршили и мање хируршке операције. По аустријским законима бербери су добијали и право да врше такве мање операције. Многи болничари после отслужења рока набављали су кљешта и вадили зубе на селу. Видео сам на више места такве мајсторе и њихове зарђале инструменте.

За прве лекаре који су још за време кнеза Милоша долазили у Србију немамо података да ли су се бавили и лечењем зуба. Знамо да се Вук Караџић жалио да је погубио био све зубе, и да је могао да једе само удробљен хлеб у чорби.

Први дипломирани зубни лекар³ у Београду био је Илија Ранимир (1821-1901). Био је родом из Баната, у Грацу је свршио зубарску школу – и пошто је пропутовао цео Балкан, Русију и Оријент настанио се стално у Београду 1868 г, где је остао до смрти, 1901. Био је ванредни члан Српског лекарског друштва⁴. После смрти његова жена Марија⁵ оставила је све своје имање Српском лекарском друштву. Чувена је била „Ранимирова водица“ за уста коју је сам справљао. Око тих водица за уста водила се читава препирка – а и први оглас за лекове изашао је у Српским новинама рекламиран 1857 – „Попова анатеринска вода за уста“. Исто тако је рекламирана и Копеова водица.

Средином XIX века постојали су и неки путујући зубни лекари.

Први доктор медицине који се поред целокупног лекарства бавио и зубарством био је Др. Павле Стејић (1848-1908). Медицину је свршио 1870. год. у Бечу а 1873 год. био је постављен за лекара казненог завода у Београду. Од 1875 год. до 1881 год. био је шеф општинских лекара, а 1895 год. физикус града Београда. Учествовао је у ратовима од 1876 год до 1878 год. као санитетски мајор. За све време своје службе узимао је видно учешће у санитетском законодавству. Бавио се зубарством само у почетку своје праксе.

Др. Стејић довео је из Пеште као зубног техничара Стевана Леваја који је доцније вршио дуго времена и општу зубарску праксу.

Госпођа Др. Стејића после његове смрти поклонила је цео његов зубарски кабинет општинској амбуланти у којој је као хонорарни лекар радио Др. Милош Ћ. Поповић. То је у исто време била и прва општинска бесплатна зубна амбуланта (1910-1914 год.).

При војној болници отворена је прва зубна станица за војнике 1904 год., први шеф био је Др. Милош Ћ. Поповић, санитетски поручник.

³ Муке с називима постојале су још од тог доба, а и касније све до оснивања Стоматолошког факултета у Београду (1948). Види о томе Димитријевић Б.: *Муке с називима, случај Миодрага Б. Стевановића, денгисте* (www.rastko.net/medicina). Диплома Илије Ранимира није сачувана, па је могуће да му је наслов зубни лекар приденут из поштовања. Није био доктор медицине па ипак је учествовао у оснивању Српског лекарског друштва. Једна од могућих претпоставки изнета је у раду Димитријевић Б.: *Једна од првих максилофацијалних операција у Србији и законетан случај једног од оснивача Српског лекарског друштва „зубног лекара“ Илије Ранимира* (Medicus. Год III, бр. 40/2010, стр. 13-14; такође www.rastko.net/medicina) – примедба уредника.

⁴ Илија Ранимир је један од оснивача Српског лекарског друштва и његов редовни члан. – прим. уредника.

⁵ Супруга Илије Ранимира звала се Катарина. Тестаментом је оставила у својину СЛД кућу у улици Краљице Наталије 42 у Београду. Катарина је настрадала у саобраћајној несрећи 1919. год. – примедба уредника

Почетком XX века (1900-1912 год.) било је у Београду свега три доктора медицине који су се бавили и зубном праксом и то: Др. Александар Попс-Драгић, др. Јосим Марковић и др. Милош Ђ. Поповић. У унутрашњости у то време радио је као зубни лекар и др. Максим Селаковић. У војној болници вадио је зубе лекарски помоћник Фрања Нађ. Поред доктора вршили су лекарску праксу и дентисти Левај, Цветковић, Брил и Павле Марић. У лекарском српском друштву 1906 дискутовано је да ли да се у опште одобри рад на зубима и нелекарима. Др. Ђока Николић заступао је гледиште да се може одобрити и дентистима право праксе зубарске, па је таква одредба унесена била и у пројекат измена санитетског закона.

Још 1905 год. наша четири прва стоматолога (тада се први пут почео употребљавати термин за зубне лекаре стоматолог) Др. Попс-Драгић, др. Поповић, др. Марковић и др. Селаковић образовали су у нашој земљи прву Стоматолошку секцију за Србију као члан Међународног Стоматолошког друштва чије је седиште било у Брислу. Претседник Секције био је др. Попс-Драгић а секретар др. Поповић.

1908 год. одржан је у Паризу I Међународни Стоматолошки Конгрес. Др. Поповић је на том Конгресу учествовао са једним рефератом о најновијим резултатима лечења гангрене пулпе са трикрезол формалином.

За време I Светског рата (1914-1918 год.) на Солунском фронту осетила се велика потреба за указивањем помоћи војницима са оболелим зубима и за лечење повреда вилица. Др Поповић за време свога бављења у Паризу 1916 год, имао је прилику да посети једну америчку болницу за пластичну хирургију лица и вилица. При повратку на Солунски фронт предлагао је да се отвори зубна амбуланта. Прва средства за ову станицу дала је мис Тебет (Miss Tebbutt)⁶ која је као добровољна болничарка радила у Водену у

⁶ Госпођица Елис Мери Тебет (Miss Alice Mary Tebbutt), припадница Болнице шкотских жена (the Scottish Women's Hospitals for Foreign Service) стигла је на Солунски фронт почетком августа 1916. Са Шкотским женама у Острву, под управом др Агнес Бенет, била је сведок Горничевске и Кајмакчаланске битке. Преласком у Водену, у састав Српског реконвалесцентног центра (1. јануара 1917. године) помаже рањеним војницима, српској избеглој деци, организује пероницу, у којој је и сама прала и крпила рањеничко, болесничко, постелно рубље. Своју зараду госпођица Тебет је штедела, а прикупљену суму поклонила је за оснивање Зубне станице у Водени, којом ће у први мах руководити др Милош Ђ. Поповић. Учила је српски језик и била драг гост на српским славама. Радо би заиграла српско коло са ратницима, обучена у шумадијску народну ношњу. Одликована је Орденом Светог Саве. (Димитријевић Б., Поповић Филиповић С.: Зубар у Македонији. [www.rastko.net/medicina.](http://www.rastko.net/medicina)) – примедба вредника.

реконвалесцентном одељењу. У друштву са др. Поповићем за приложених 50 фунти набављени су најпотребнији инструменти и материјал. Намештај, столице и др. израдили су мајстори војници који су били као реконвалесценти у Водену. Доцније је и српска врховна команда издржавала ову станицу. Кроз ову станицу све до 1918 год. прошло је 13.000 зубних болесника⁷. Од лекара у зубној станици радио је др. Милан Петровић сан. кап.

После I Светског рата отварају своје зубне ординације др. Царичевић, др. Копше, др. Кујунџић, др. Спирта-Митровић, др. А. Пуљо и други.

Уред за социјално осигурање основао је своју зубну амбуланту у којој је дуго радио др. М. Копше.

Др А. Пуљо је први професор зубарства. Радио је прво у зубној поликлиници болнице државне, доцније је то одељење припало Мед. факултету.

Стоматолошки факултет је основан 1948.

Ови подаци припадају историји нашег зубног лекарства, а даљи развој ове до оснивања Стоматолошког факултета припадају садашњости.

⁷ Тај број је био већи, а према Петровић М.: *О зубарству у српској војсци 1914–1918*. Из: Станојевић В: *Историја српског војног санитета&Наша санитетско ратно искуство*, Београд, 1925, стр. 712, а износио је 17.900 – примедба уредника